

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ראש המחלקה למדעי המדינה

בלוג מס' 8 – איזה אתר לבנות?

אוניברסיטת בר-אילן, כמו הרבה מוסדות להשכלה גבוהה בארץ ובעולם, סובלת לאחרונה מפיצול אישיות – או ליתר דיוק מפיצול מדיניות. מחד גיסא, מקימים קמפוסים חדשים או לכל הפחות בונים בניינים מפוארים רבים; מאידך גיסא, מפתחים מערכות לימוד מקוונות משוכללות, באמצעותם ניתן להעביר קורסים דרך האינטרנט. כך, במלים פשוטות, מתקדמים לקראת העתיד תוך כדי הקמת מבנים פיזיים ואתרי אינטרנט וירטואליים. תרתי דסתרי?

התשובה אינה פשוטה. ברור, שלא כל כך מהר, ובוודאי לא בקלי קלות, יטשו האוניברסיטאות את שיטות הלימוד עתיקות היומין (800 שנים, לפחות). ואין זה עניין של שמירה על המסורת בלבד. השיטה עובדת (פחות או יותר): עובדה, היא הוציאה ומוציאה מתוכה רבבות של סטודנטים אשר השחזו את יכולת החשיבה שלהם באווירה האינטלקטואלית התוססת של קמפוס האוניברסיטה. בכוונה כתבתי כאן "קמפוס" ולא "כיתות" כי חלק משמעותי מהלימוד באוניברסיטה מתרחש מחוץ לכותלי כיתות הלימוד: בכנסים ובימי עיון; בהרצאות אורח של אירועי אגודת הסטודנטים; בדיונים לוהטים (ופוריים) בין הסטודנטים היושבים על המדשאות; בלימוד בצוותא של קבוצות סטודנטים לקראת מבחנים וביצוע משימות הקורסים; בשעות הקבלה בארבע עיניים בין המרצה לסטודנט ועוד. לעולם הפיזי ישנם יתרונות לא מבוטלים – בהווה (וכנראה גם בעתיד) כמו בעבר.

מצד שני, לא רק שקיימים יתרונות כבדי משקל מבחינה פדגוגית ללימוד וירטואלי אלא שיש בכך יתרונות נוספים אשר רק ילכו ויתעצמו בעתיד. ראשית, אם אחת ממטרות ההשכלה הגבוהה היא לשפר את יכולת הסטודנטית ללימוד עצמי, הרי לימוד מקוון פותח בפניה אפשרויות בלתי-מוגבלות ללימוד כזה. גם לימוד בצוותא מקבל נופך אחר בשיטה המקוונת (האסינכרונית) מאחר שכל אחד יכול לחשוב לפני שהוא מגיב – מה שקורה הרבה פחות בלהט "סיעור המוחות" הפיזי בין אנשים.

ברם, מה שעלול/עשוי להכריע את הכף לזכות הלימוד המקוון הינם היתרונות הלוגיסטיים, המתחלקים לשניים. מצד אחד, אנו מאד עסוקים בחיינו היומיומיים, כך ששילוב לימודים מתקדמים עם פרנסה, בן/בת זוג, ואצל לא מעט, גם בתוספת ילדים, אינו מותר הרבה זמן ללימודים עצמם. כתוצאה מכך, אנו מחפשים דרך לחסוך בזמן וגם להתאים את קצב הלימודים לשעות סדר היום וימי השבוע של כל אחד מאתנו. (לאחרונה אפילו דווח על קורסים דרך SMS – דבר שנשמע לי מופרך, אבל לך תדע). מצד שני, בעולם בו הידע מתחלף ומתחדש בתדירות גבוהה למדי, יש צורך לחזור ולהמשיך את הלימודים גם במהלך החיים. אולם, לחזור כל פעם לקמפוס ללימודי המשך – באמצע הקריירה, תוך כדי גידול משפחה, נסיעות לחו"ל ועוד כיוצא בזה – לא ממש מסתדר לאדם הרב-פונקציונלי במאה ה-21. הלימוד המקוון, לעומת זאת, עונה על כל הצרכים של זמן וגמישות בעידן שזמן זה ממש כסף (ואולי יקר יותר מממון!) וחופש תמרון הוא נכס לא מבוטל.

כרגע, התגובה של האוניברסיטה היא לשים את הביצים בשני הסלים גם יחד. בבר-אילן, לדוגמה, הוקם קמפוס שלם חדש, ובמקביל, מערכת מקוונת שבה נלמדים כעת 600 קורסים מקוונים. במובן אחר, האוניברסיטה שוברת את שתי הביצים ועושה מהן חביתה אחת: אתרי קורס אינטרנטיים מופעלים ככלי עזר המשלים את ההרצאות הפרונטליות. מעט מאד קורסים בינתיים הינם "מקוונים מלאים" (גילוי נאות: יש לי אחד כזה). אך לכמה זמן הסיטואציה של לימוד כלאיים כזה יכול להחזיק מעמד?!

ברור שהתשובה המקוונת לא תנצח מחר בבוקר ולו רק מהסיבה שרק עתה מתחילים לחקור את הישגי הסטודנטים בשיטות השונות כדי להעריך מהן הטכניקות המקוונות היעילות יותר, ואיזו טכניקה מתאימה לאיזה סטודנט (הרי כמו שהרצאה פרונטלית מתאימה לסטודנט א' ודיון סמינריני מתאים יותר לסטודנטית ב', סביר להניח שגם סוגים שונים של לימודים מקוונים מתאימים לסוגי סטודנטים שונים). ייקח כמה שנים טובות עד שנבין באמת איך עושים מה עבור מי בלימוד הווירטואלי. אולם לי נדמה שבסופו של דבר שיטה זו תהפוך לשיטה העדיפה מסיבות הקשורות למדיום עצמו.

למה הכוונה? היום ובעבר, התחרות בין מוסדות להשכלה גבוהה הייתה מינורית עקב מגבלות גיאוגרפיות – תחבורתיות, כלכליות ומדיניות גם יחד. כלומר, אם ישראלי רצה ללמוד באוקספורד או בסטנפורד, אזי היה צריך לנסוע ולהתגורר אלפי קילומטרים מהבית, לשלם הון תועפות ואולי בכלל לא היה יכול להגשים את חלומו מסיבות של היעדר ויזה (הגבלת כניסה למדינה המארחת). אולם הלימוד המקוון מבטל את כל המכשולים האלה. אם הסטודנטית הישראלית בשנת 2020 תעמוד בפני השאלה האם ללמוד (מרחוק) בבר-אילן או באוקספורד – אם פחות או יותר שכר הלימוד דומה – האם יש כאן מקום להיסוס? (עם כל הכבוד לאוניברסיטה שלי, שאני בהחלט מחשיב כטובה). נכון, טרם התגברנו לגמרי על בעיית השפה, אך גם זה יפתר בעתיד תוך כדי פיתוח מערכות תרגום אוטומטיות-סימולטניות.

חלום באספמייה? אז הנה נתון מעניין: האוניברסיטה הגדולה ביותר בארה"ב היום הינה University of Phoenix. לא שמעתם עליה? לא ראיתם תמונות מרהיבות של הקמפוס שלה? יש סיבה: היא מקוונת לחלוטין (לימודים אמיתיים, אפילו אם הם לגמרי וירטואליים). אז נכון שאין היא מגיעה בינתיים אפילו לקרסוליים של הרוארד וברקלי, אך כל התופעה רק החלה לפני עשור (הרוארד, לעומת זאת, קיימת מאז 1636). חכו עוד עשור או שניים.

ומה יהיה אז? הלימוד המקוון היום מבוסס ברובו (ובהרבה מקרים, כולו) על טקסט. אך ברור כבר עתה שזה שלב ביניים, מאחר שאנו צועדים במהרה למערכת פס-סופר-רחב באמצעותה נוכל להוריד סרטי וידיאו שלמים בשניות ויותר חשוב מכך, נוכל להתחבר למרצה ולעמיתינו לכיתה בווידיאו-קונפרנס מסביב לשעון. כלומר, בהתאם לצורך, נצליח להחזיר את שיחות הארבע עיניים בין סטודנט למרצה ואת דיוני הארבעים עיניים בין תלמידי הכיתה לבין עצמם. מי שירצה יוכל לא רק לקרוא את ההרצאה בחצי שעה אלא גם לשמוע (אודיו) או לראות אותה (וידיאו) היכן שרוצים ועד כמה פעמים שנחץ! יכולת השידור החוזר, כמובן, אינה קיימת בשיטה המסורתית – כך שהלימוד המקוון עשוי לעלות על הלימוד המסורתי גם ב"מגרש הבית" של האחרון: ההרצאה הפרונטלית.

ייתכן שאני טועה. יכול להיות שמהו בטבע האדם אינו מאפשר לו להגיע למקסימום ניצול הפוטנציאל שלו במנותק (פיזית) מאחרים (אם כי נדמה שדור האינטרנט/משחקי-וידיאו הצעיר מרגיש יותר נוח בעולם הווירטואלי מאשר הפיזי...). אולי ימצאו שדווקא השיטה האפקטיבית ביותר היא השעטנז – הרצאות פרונטליות במשולב עם לימוד-עצמי מקוון. אך מסופקני שבעתיד "הרחוק" (יותר מעשר שנים קדימה), יהיה היגיון כלשהו בבניית עוד ועוד אתרי מבנים.

אתר פיזי או אתר וירטואלי? הכתובת כבר על הצג....

wilzis@mail.biu.ac.il